

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א

בס"ד, כ"ד תמוז התשפ"ו

חולין ע' – דיני לידת בכור, ועובר שמת במעי אמו

שאלות:

1. איתמר חותך בכור במעי אמו, האם אפשר למכור את החתיכות באטליז, או שהם קדושות?

יישוב שיטת רב הונא מול דין חיתוך בכור לסירוגין

בסוף הדף הקודם ראינו מחלוקת בין **רב הונא ורבה** בשני מקרים, במכירת שליש הבכור לגוי, וביציאת שליש הבכור דרך הדופן. כששורש המחלוקת נעוץ בשאלה האם קדושת הבכור חלה למפרע או מכאן ולהבא.

○ והגמרא **מסבירה** למה היה צריך לשנות את המחלוקת בשני המקרים:

▪ כי אילו נשנתה המחלוקת רק במכירה לגוי, היינו חושבים **שרב הונא** סובר "למפרע קדוש" רק להחמיר לקדש את הבכור, אבל במקרה של יציאה דרך דופן ששם הדין הפוך ו"למפרע" פוטר את הולד מקדושה אולי יודה **לרבה**.

▪ ואילו נשנתה רק המחלוקת ביציאה דרך דופן, היינו חושבים הפוך, **שרבה** סובר "מכאן ולהבא" רק להחמיר לקדש את הולד, לכן שני המקרים נחוצים.

○ המשנה **אמרה** שמותר לחתוך איבר איבר בבכור של בהמה שמקשה ללדת' ולהשליך לכלבים. הגמרא **מקשה**: לדעה שקדושת בכור חלה למפרע, הרי ברגע שיצא רוב העובר בסוף, צריך להתברר שכל האיברים שנחתכו בהתחלה קדושים למפרע וטעונית קבורה!

○ הגמרא **מתרצת** שהמשנה עוסקת במקרה שבו הבעלים חותך איבר ומשליך אותו מיד לכלבים לפני שיצא רובו, ובשעת ההשלכה האיבר מותר בהנאה ואינו קדוש. אבל במקרה שבו חתך את האיברים והניחם לפניו ("מחתך ומניח") – אכן ברגע שיצא הרוב בסוף, זה כמו המקרה של יצא רובו בבת אחת וכל החלקים המונחים נעשים קדושים למפרע וטעונית קבורה.

2. האם כשבכור נולד בלי לגעת ברחם, הוא נחשב פטר רחם והוא קדוש?

חציצה בלידה לעניין פטר רחם

○ **רבא הסתפק** במספר דינים לעניין חשיבות הבכור כפטר רחם:

במקרה שרוב מהעובר יצא, ואיבר אחד מאיבריו יצא מיעוטו החוצה, אבל רוב אותו איבר נשאר בפנים – ברור שהולכים אחרי רוב האיברים, והמיעוט שיצא החוצה מצטרף לרוב האיברים שבחוץ כדי להגדירו כילוד.

הספק הוא במקרה שיצא בדיוק חצי החוצה, ואחד מהאיברים יצא רובו, והשאלה האם המיעוט שבפנים 'נגרר' אחרי רוב האיבר, ומשלים את האיברים היוצאים, לרוב העובר?

▪ הגמרא **מנסה להוכיח** מהמשנה שאמרה שכשיצא רוב העובר, הוא נחשב כבכור ודורש קבורה, וברור שהמשנה לא באה להשמיע את הכלל הפשוט רובו ככולו, אלא מן הסתם פותרת את הבעיה שלנו שמיעוט האיבר משלים את רוב האיבר, וגם לרוב העובר!

האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א

הגמרא דוחה את הניסיון להוכיח, כי ייתכן שהמשנה באה להשמיע את הדין שאמרנו שהוא ברור, במקרה שיצא מיעוט האיבר שמשלים לרוב.

- **רבא שואל** מספר שאלות בעניין חציצה בלידה, במקרים שבהם העובר יצא כשהוא עטוף בדבר שחוצץ בינו לבין הרחם, כשהוא לא נגע ברחם האם זה נחשב פטר רחם, והאם הוא קדוש כבכור, ומדובר שכל החציצות האלו נעשו לפני שיצא רובו, אחרת הוא קדוש כבר:
 - מה הדין אם העובר נכרך ויצא עטוף בסיב של דקל? מין בשאינו מינו חוצץ?
 - ומה הדין אם יצא עטוף בטלית?
 - מה הדין אם יצא עטוף בשליית עובר אחר? (בשליה שלו עצמו זהו דרך גידולו הרגיל ולא חוצץ).
 - מה הדין אם כרכה אשה את ידה סביבו, שזה דרך העולם והוציאה אותו ללא מגע ברחם?
 - מה הדין אם חולדה בלעה את העובר בתוך הרחם, הוציאה אותו במעיה אל מחוץ לרחם, חזרה פנימה, הקיאה אותו, והוא יצא לאחר מכן מעצמו? האם היציאה האחרונה מקדשת אותו, למרות שהוא כאילו כבר יצא קודם?
 - מה הדין אם הדביקו פתחי רחם של שתי בהמות מבכורות, והעובר יצא מרחם אחד ונכנס ישירות לרחם השני ויצא ממנו? האם הרחם השני נפטר מהבכורה למרות שלא גידל את העובר?
- **רב אחא הקשה:** אם כותלי הרחם התרחבו בשעת הלידה עד שהעובר יצא ללא מגע פיזי בכתלים – האם אוויר הרחם מקדש את הבכור, או אולי נדרשת נגיעה פיזית בכתלים כדי לקדשו?
- **מר בר רב אשי הקשה:** אם נעקרו כותלי הרחם ממקומם לפני הלידה ויצאו כשהם תלויים על צווארו של הוולד – האם כותלי הרחם מקדשים את הבכור רק במקומם הטבעי או גם שלא במקומם?
- **רבי ירמיה שאל את רבי זירא** מה הדין אם נחתך חלק מעובי כותלי הרחם סביב סביב ("נגממו")?
- **רבי זירא השיב** שהשאלה הזו נפתרת מהספק של **רבי אסי**: ששאל מה הדין, אם נותר רוב מכותלי הרחם ("עומד מרובה על הפרוץ") והעובר יצא דרך החלק שנחתך ("פרוץ"), או כשהפרוץ מרובה על העומד ויצא דרך העומד? ומהשאלה של **רבי אסי** אפשר לדייק שרק כשיש חלק קיים מהרחם יש ספק, אבל אם נגממו לגמרי – ברור שאין קדושה בכלל.

וכל השאלות חוץ מהשאלה האחרונה נשאו בתיקו.

3. שלום הוטרינר נגע בעובר מת במעי הכבשה, האם הוא עכשיו טמא?

עובר שמת במעי אמו

- המשנה בעמוד ב' **אומרת** שבהמה שעוברה מת בתוך מעיה, והרועה הושיט את ידו לתוך מעי הבהמה ונגע בעובר המת:

- האיורים במסכת חולין, לקוחים מהספר 'שיחת חולין' באישור הרב אמיתי בן דוד שליט"א
- לדעת **תנא קמא**: בין בבהמה טמאה ובין בבהמה טהורה – הרועה נשאר טהור מטומאת מגע נבילה (מכיוון שהטומאה בלועה בתוך מעי הבהמה החיה, וטומאה בלועה לא מטמאת).
 - לדעת **רבי יוסי הגלילי**: בבהמה טמאה – הרועה טמא; בבהמה טהורה – הרועה טהור.
 - **רב חסדא מסביר** את דעת **תנא קמא** בקל וחומר, לבהמה טהורה: אם מחיצת אמו של העובר מועילה להתיר אותו באכילה בשחיטתה (כאשר הוא מת בפנים כבן פקועה), היא בוודאי מועילה להגן עליו כשהיא חיה, לטהר אותו מטומאת נבילה. ובהמה טמאה נלמדת מההיקש בפסוק: "וְכִי יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לָכֶם אֲכַלְהָ...". הפסוק מקיש בהמה טמאה (וכי ימות מן הבהמה) לבהמה טהורה (אשר היא לכם לאכלה): כמו שבבהמה טהורה העובר המת בתוכה טהור, ככה גם בבהמה טמאה הוא טהור.
 - **רבי יצחק מסביר** את דעת **רבי יוסי הגלילי** שהוא לומד את שיטתו (שבטמאה טמא) מהפסוק: "וְכֹל הוֹלֵךְ עַל כַּפָּיו בְּכָל הַחַיָּה הַהֹלֶכֶת עַל אַרְבַּע טַמְאִים הֵם לָכֶם כֹּל הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא עַד הָעֶרֶב" – ללמד ששרצים בעלי כפות (טמאים שאין להם פרסות) שנמצאים בתוך בהמה חיה – מטמאים במגע. הגמרא מנסה לפרוך את הלימוד בכמה דרכים, שלכאורה לפי הלימוד צריכים להיות טמאים: מדין חזיר, קלוט מת במעי פרה ופרה במעי גמל, והגמרא מתרצת את הפרכות חוץ מהפרכה מחזיר. שחזיר במעי חזירה לא אמור לטמא, כי הוא נחשב מהולכי שמונה ולא מהליכי ארבע, כי פרסותיו סדוקות וזה כאילו 8 רגליים, ולכן הוא לא אמור לטמא כשהוא מת במעי החזירה?
 - לכן **רב נחמן בר יצחק** מסביר את המקור ל**רבי יוסי הגלילי** מפסוק אחר: "נִפְשׁ כִּי תִגַּע בְּכָל טָמֵא אוֹ בְּנִבְלַת חַיָּה טָמְאָה אוֹ בְּנִבְלַת בְּהֵמָה טָמְאָה...". התורה הדגישה "נבלת בהמה טמאה" והרי גם נבלת בהמה טהורה מטמאת, אלא כדי ללמד שיש הבדל בין עובר מת שבמעי בהמה טמאה (שהוא טמא) לעובר מת שבמעי בהמה טהורה (שהוא טהור). והוא לא סובר את ההיקש בין טמאה לטהורה.
 - הברייתא מספרת ש**רבי יונתן שאל** את **בן עזאי** מניין שנבלת חיה טהורה (כמו צבי למשל) מטמאת? **בן עזאי** השיב לו מהפסוק "וְכֹל הוֹלֵךְ עַל כַּפָּיו בְּכָל הַחַיָּה הַהֹלֶכֶת...". **רבי יונתן השיב** לו שכתוב 'בכל החיה' ולא וכל חיה' שהפסוק הזה עוסק בעובר מת בבהמה טמאה,
 - **בן עזאי שאל** חזרה כיצד **רבי ישמעאל** לומד? **רבי יונתן השיב** שלפי **רבי ישמעאל** כיוון שלמדנו לגבי בהמה טהורה, הלימוד נלמד מההיקש הכללי של התורה: "חיה בכלל בהמה, ובהמה בכלל חיה". מכאן מקישים: חיה טהורה לבהמה טהורה (לעניין טומאת נבילה וסימנים), וחיה טמאה לבהמה טמאה (לעניין איסור הרבעת כלאיים).
 - **ובן עזאי הגיב**: "חבל על **בן עזאי** שלא שימש את **רבי ישמעאל**!"
- והגמרא בדף הבא תפרט מנין למדנו שחיה בכלל בהמה ובהמה בכלל חיה.